

CONTRIBUȚII LA PROBLEMA ORIGINII CEANGĂILOR

de BAKO GÉZA

Problema originii ceangăilor a fost analizată în trecut de numeroși istorici, care au reușit să lămurească multe laturi importante, contribuind la progresul cercetărilor cu privire la această chestiune. Cu toate acestea problema în sine nu este însă definitiv rezolvată nici azi.

Deși cercetările în această direcție nu au progresat încă în așa măsură, încît să putem da răspuns la toate întrebările ce se pot pune în legătură cu originea ceangăilor, totuși avem posibilitatea să clarificăm problema cel puțin în linii mari.

În lucrarea noastră vom căuta să sintetizăm în mod critic rezultatele de pînă acum și să aducem unele noi contribuții la elucidarea problemei.

* * *

Prima întrebare de care trebuie să ne ocupăm aici este semnificația denumirii „ceangău“ (în limba maghiară csángó).

Filologii au emis o serie de ipoteze în legătură cu semnificația acestei denumiri. Cea mai plauzibilă, dintre acestea, era părerea după care denumirea „csángó“ provine din străvechiul verb maghiar „csáng“, „csángani“ care însemna „a umbla de ici colo“, „a se îndepărta“ etc.¹

Din rezultatele discuțiilor purtate în jurul problemei, reținem un lucru și anume că denumirea „ceangău“ nu este un nume etnic, numele propriu al unui grup de populație de origine aparte, ci un nume calitativ, care semnalează o anumită însușire. Prin urmare numele ceangău nu se referă la comunitatea de origine, deoarece orice grup de populație, care avea însușirea exprimată, se putea numi astfel².

O dovadă pentru cele susținute o constituie și faptul că „ceangăii“ sînt denumiți și maghiarii din Ghimeș, cu toate că aceștia nu vorbesc dialectul specific ceangăiesc și sînt de fapt o populație secuiască strămu-

¹ Horger A., A csango nép és név eredete. Erdélyi Múzeum. XXII. 1955, pag. 131—137; despre diferitele păreri emise în trecut cf. Veress E. Erdélyi Múzeum, 1934, 1—6 pag. 56—64.

² Munkácsi B., Magyar Nyelvőr, IX.1880, pag. 445.

tată aici din Ciucul de sus. Aceași era și situația secuilor refugiați în secolul al XVIII-lea în Bucovina, care au început să fie numiți și ei ceangăi¹.

De asemenea putem aminti, pe de altă parte, că au existat și mai există grupuri care, deși au dialect comun cu ceangăii din Moldova și fostele „Șapte Sate“ și deci sint de origine comună cu aceștia, totuși nu au fost denumiți niciodată ceangăi.

Ținând seama de cele arătate, în lucrarea noastră, nu ne vom ocupa de grupurile de populație numite „ceangăi“, ci de acelea care vorbeau, sau vorbesc dialectul specific, numit ceangăiesc și care, pe baza acestuia, au origine comună. Așadar atunci când folosim denumirea „ceangău“, facem aceasta în sens istoric, subînțelegând purtătorii de odinioară ai dialectului ceangăiesc.

* * *

Ceangăii de azi constituie două grupuri principale și anume: cei din fostele „Șapte Sate“ — azi orașul Săcele și comunele Tirlungeni, Zizin, Purcăreni — și cei din Moldova, care, la rîndul lor, au două grupuri auxiliare, adică grupul sudic și nordic.

În ceea ce privește pe ceangăii din Moldova, trebuie să facem o anumită distincție, deoarece ceangăi adevărați sînt numai locuitorii maghiari de pe valea Siretului, așezați în cele două grupuri amintite mai sus: adică grupul sudic, din raionul Bacău și grupul nordic din raionul Roman. Restul populației maghiare din Moldova, așezată în special pe valea Bistriței, Troțușului, Tazlăului, este de origine secuiască și se trage din grupul secuiesc răsăritean, reprezentînd elemente care au fugit din cauza persecuțiilor din Transilvania, începînd încă din secolul al XV-lea. De fapt elementele secuiești, refugiate în Moldova, au contribuit în măsură mare și la creșterea populației propriu-zise ceangăiești, fiind asimilate în special de grupul sudic, care tocmai din această cauză a suferit o puternică înrîurire a dialectului secuiesc, astfel că dialectul arhaic ceangăiesc s-a păstrat mai nealterat la grupul nordic din raionul Roman².

Pe lângă acestea în trecut au mai existat și alte grupuri ceangăiești, care, în decursul secolelor, au fost însă asimilate în măsură mai mare sau mai mică de secui, așa încît amintirea lor n-o mai păstrează decît caracteristicile specifice ceangăiești imprimare graiurilor din regiunile unde au locuit odinioară. Desigur că ceangăii au suferit și influența populației autohtone, cu care au conviețuit, însă, pînă acum, nu s-au făcut cercetări cu privire la această problemă. Mărturia urmelor dialectale atestă existența a trei grupuri ceangăiești de odinioară.

Primul grup era așezat în cotitura Oltului, la sud-vest de Racoș. În această regiune, în special în comunele Hălmeag, Jimboria, Racoșul de jos, în ciuda influenței puternice a graiurilor secuiești, s-au păstrat pînă

¹ Horger A., op. cit., pag. 128—131; Munkácsi B., op. cit., pag. 446; Kunos I., Magyar Nyelvőr, IX.1880, pag. 503—504.

² R. Rosetti, Analele Academiei Române, S. II., Tom. XXVII, pag. 217—249; Munkácsi B., op. cit., pag. 446.

în zilele noastre, în măsură destul de mare, elementele dialectale ceangăiești¹.

Al doilea grup se conturează pe teritoriul fostului scaun Orba, și fișia apuseană a fostului scaun Kézdi, adică în partea sud-vestică a raionului Tîrgu-Secuiesc². Desigur, populația actuală a acestei regiuni nu mai este ceangăiască, dar infiltrarea unor elemente dialectale ceangăiești în graiul secuilor de aici, arată că secuii au găsit aici și au asimilat un număr important al purtătorilor dialectului ceangăiesc³.

Al treilea grup era așezat în mijlocul Ciucului, unde elementele dialectale ceangăiești au fost semnalate într-un număr de 13 localități⁴. Soarta acestui grup a fost identică cu aceea a grupului mai sus amintit.

După cum am mai spus, cele cinci grupuri ceangăiești, adică două existente și trei dispărute, sau în curs de dispariție, erau legate între ele printr-un dialect specific comun⁵, ceea ce dovedește că trebuie să fi fost de origine comună și odinioară au trebuit să locuiască împreună, deoarece, după legile de dezvoltare ale dialectelor, elementele dialectale comune, n-ar fi putut lua naștere decît în strînsă convingere⁶.

Analizînd problema originii acestui grup al populației maghiare, trebuie să excludem, de la bun început, teoria după care el ar fi urmaș al cumanilor stabiliți în Moldova și infiltrați apoi și în Transilvania de sud-est⁷. În primul rînd în ce privește pe cumani din Moldova, aceștia nu și-ar fi putut însuși limba maghiară. Dar, chiar dacă facem abstracție de cumani din Moldova și ne gîndim numai la unele grupuri care s-ar fi infiltrat în Transilvania de sud-est, și atunci trebuie să avem în vedere că maghiarizarea lor s-ar fi produs sub influența graiurilor secuiești, care aparțin de grupul dialectelor maghiare răsăritene — cele de dincoace de Dunăre — ori dialectul ceangăiesc diferă întru totul de dialectul secuiesc și se leagă strîns de dialectul maghiar apusean, din regiunea rîului Raba⁸.

¹ Horger A., op. cit., pag. 71—75; Steuer J., Magyar Nyelvör, XXII, 1893, pag. 344—345; Benkő L., Magyar Nyelvör, 1956, pag. 405.

² Horger A., op. cit., pag. 77—78.

³ Este vorba de elementele dialectale ceangăiești, cu totul străine celor secuiești, ca de ex. diftongi cu terminație deschisă, vocale (în special i, u, ü) scurte etc. Aceste particularități au fost observate în regiunea amintită de Horger Antal, iar cu ocazia cercetărilor dialectale, făcute de noi în anii precedenți, au fost constatate din nou.

⁴ Horger A., op. cit., pag. 76.

⁵ Despre caracteristicile dialectului ceangăiesc: Horger A., op. cit., pag. 65—80; 125—135; Munkacsı B., op. cit., pag. 445—455; Rubinyi M. Ethnographia XII.1901, pag. 115—124; 165—175; Erdélyi L., Magyar Nyelvör, XXXVII, 1908, pag. 1—13, 63—75; Pál A., Magyar Nyelvör, 1910, pag. 180—181; Kálmán B., mai magyar nyelvjárások. Magyar Nyelvészeti Füzetek. Bp., 1951, pag. 28.

⁶ Despre comunitatea dialectală cf. A. Rosetti, Istoria limbii romîne, 1945, pag. 14.

⁷ Veress A., Erd. Muzeum., 1934, 1—6, pag. 30—31.

⁸ Erdélyi L. Magyar Nyelvör, XXXVII.1908, pag. 67—68; Legătura unor elemente dialectale ceangăiești cu dialectele maghiare apusene, vezi și: Kálmán B., op. cit., hărțile de la pag. 32.

Aceasta desigur nu ne îndreptățește să conchidem că ceangăii nu ar fi putut asimila unele rămășițe ale cumanilor, dar elementul cuman ar fi trebuit să constituie, față de cel maghiar, o minoritate incontestabilă în formarea populației ceangăiești cunoscute de noi, deoarece în caz contrariu, maghiarizarea lor ar fi fost cu neputință¹.

La fel de greșită este și părerea acelor care consideră că ceangăii ar fi un grup auxiliar al secuilor².

Această ipoteză este combătută nu numai de faptul că în conștiința celor două grupuri nu a trăit niciodată amintirea originii comune ci și de constatarea că, în timp ce dialectul secuiesc se leagă de dialectele maghiare răsăritene³, cel ceangăiesc se leagă de dialectul maghiar apusean⁴.

Putem aminti aici și ipoteza după care ceangăii ar fi urmași ai maghiarilor care după dezastrul din „Atelkuzu“ au rămas în Moldova⁵.

Mărturiile lingvistice care ne stau la dispoziție exclud însă și această posibilitate.

În primul rind trebuie să ținem seama de faptul că dialectele teritoriale ale limbii maghiare au putut lua naștere numai după așezarea triburilor maghiare pe teritoriul de azi al Ungariei⁶. Așadar un grup rămas în Moldova și infiltrat apoi de aici în Transilvania de sud-est nu și-ar fi putut însuși caracteristicile unui dialect teritorial născut în apusul Ungariei.

În al doilea rind, nu trebuie să uităm că în dialectul ceangăiesc întâlnim toate elementele influenței panono-slave și vechi germane (sec. X—XII), în schimb lipsesc cele ale influenței franceze (sec. XIII—XIV) și germane noi⁷.

Aceasta arată că în vremea influenței panono-slave și vechi germane, adică în secolele X—XII, înaintașii ceangăilor au trăit împreună cu restul poporului maghiar pe teritoriul de azi al Ungariei, deoarece în caz contrariu, ar lipsi din graiul lor elementele acestor influențe așa cum lipsesc elementele influențelor de mai târziu. Pe de altă parte, mai

¹ Originea pecenegi-cumană este combătută și de faptul că la ceangăii din Moldova lipsesc aproape cu totul trăsăturile antropologice mongoloide, iar la grupul ceangăiesc nordic (din jurul Romanului), care a păstrat cel mai clar caracteristicile arnaice, predomină trăsăturile est-baltice (P. Rimneamțu, *Die Abstammung der Tchangos*, Sibiu, 1941, pag. 11, nota 7), caracteristice populațiilor fino-ugrice (Molnár E., *A magyar társadalom története az őskortól az arpadkorig*, Bp., 1949, pag. 89).

² Szávas G., *Magyar Nyelvőr*, 1874, pag. 54; Steuer J., *Magyar Nyelvőr*, 1893, pag. 344.

³ Despre legăturile dialectului secuiesc și a celorlalte dialecte maghiare din Transilvania cu dialectele maghiare răsăritene: Balassa J., *Ethnographia*, 1898, pag. 28.

⁴ Diferența dintre dialectul secuiesc și dialectele maghiare apusene: Zolnai Gy., *Magyar Nyelvőr*, XXI, pag. 69—72; Balassa J., *Ethnographia*, 1890, nr. 7, pag. 309—313.

⁵ Rubinyi M., *Ethnographia*, 1901, pag. 122; I. Pușcariu, *Analele Academiei Române S. II.*, Tom. XXVII, MSL., pag. 54.

⁶ Kálmán B., *op. cit.*, p. 3—4.

⁷ Hunfalvy Pál, *A székelyek*, 1880, p. 30; Simonyi Zs., *A Magyar Nyelvőr*, 1889, p. 229.

rezultă de aici și faptul că despărțirea ceangăilor de restul populației maghiare și strămutarea lor spre răsărit a trebuit să aibă loc încă înainte de secolul al XIII-lea, deoarece influențele din acest veac nu au mai ajuns la ei.

Această concluzie este întărită și de alte elemente lingvistice. Așa de pildă, mai întâlnim la ceagăi sunetul a, care în decursul secolelor XIII—XIV, a dispărut complet din masa limbii maghiare¹. De asemenea se mai păstrează la ei în unele cuvinte vechiul sunet u, care în secolele amintite, a fost înlocuit la maghiari cu sunetul o (buriu, buru. azi borju)². Este de remarcat că ceangăii de azi, în special cei din Moldova, pronunță sunetele ț-ci, s-ș, z-j cu câte un sunet intermediar³, ca și limba maghiară dinainte de secolul al XIII-lea, când a avut loc diferențierea lor⁴. O altă particularitate dialectală interesantă, ce merită a fi relevată, este că, deși în unele cazuri întâlnim și la ceangăi sunetul L palatalizat (ly),⁵ totuși în majoritatea cazurilor L se pronunță nepalatalizat⁶. În ce privește limba maghiară trebuie să arătăm aci că în cursul secolelor XI—XII se întâlnea foarte rar sunetul L palatalizat, care începe să se răspândească numai în secolele XIII—XIV⁷.

Toate acestea dovedesc că în perioada de evoluție, care a avut loc în secolele XIII—XIV, dialectul ciangăiesc și dialectele maghiare de dincolo de Munții Apuseni au urmat căi de evoluție diferite și deci ceangăii au fost despărțiți de masa poporului maghiar.

În concluzie putem spune că ceangăii nu sînt urmași ai cumaniilor sau maghiarilor rămași în secolul al X-lea în Moldova⁸ și nu sînt un grup auxiliar al secuilor, ci un grup al poporului maghiar, care în decursul secolelor X—XII, a trăit pe teritoriul de azi al Ungariei, și anume în regiunea apuseană, de unde s-a strămutat în Transilvania în cursul secolului al XII-lea, plecînd de aici, în parte, în Moldova.

* * *

În continuare vom analiza din ce cauză și în ce împrejurări istorice au ajuns ceangăii în Transilvania și în Moldova.

În urmărirea motivului colonizării ceangăilor trebuie să ținem seama de poziția locurilor lor de așezare, de condițiile în care apar în istorie și de alte mărturii care ne stau la dispoziție.

După cum am văzut, locurile de așezare ale ceangăilor apar pe trei linii principale și anume: pe linia Oltului, la apus de defileul de la Racoș, pe linia Carpaților răsăriteni și în fine pe valea Siretului.

¹ Bărczi Géza. Magyar hangtörténet. Egyetemi Magyar Nyelvészeti Füzetek, 1954. p. 42.

² Gombocz Z. Magyar Nyelvőr, 1912, p. 100; Bărczi G., op. cit., p. 31.

³ Rubinyi M., Magyar Nyelvőr. XL. 1901. p. 62 Kálmán B., op. cit. p. 28.

⁴ Bărczi G., op. cit. p. 82.

⁵ corespunzător sunetului л, din limba rusă.

⁶ Rubinyi M., op. cit. p. 64.

⁷ Bărczi G., op. cit. p. 87.

⁸ De fapt nici nu există vreo mărturie despre un grup maghiar rămas în această vreme în Moldova.

Este cunoscut faptul că în diferite perioade ale istoriei țării noastre aceste regiuni erau linii de graniță. Astfel, linia mai sus amintită a Oltului era granița răsăriteană a statului feudal maghiar între anii 1150—1211. Linia Carpaților răsăriteni a devenit graniță după anul 1200, iar valea Siretului constituia o graniță înaintată în vremea episcopiei Cumane de la Milcovia.

Ceangăii apar deci peste tot pe linia unor vechi granițe, ceea ce arată că erau coloniști militari, grăniceri.

Această concluzie este întărită și de alți doi factori. În primul rând putem constata că, atât pe linia Oltului cât și a Carpaților răsăriteni, ceangăii apar alături de pecenegi¹ despre care este cunoscut că erau folositori pretutindeni de statul feudal maghiar ca militari grăniceri².

În al doilea rând, nu trebuie neglijat faptul că regiunea riului Raba, de unde au venit ceangăii, a fost pînă la începutul secolului al XII-lea o regiune de graniță³, astfel încît ceangăii și înainte de strămutarea lor în răsărit, îndeplineau aceeași misiune.

Condițiile istorice în care au fost colonizați ceangăii sînt oglindite fidel de istoria Transilvaniei dintre anii 1100—1250.

După cum au arătat cercetările toponimice și arheologice, în jurul anului 1100 statul feudal maghiar și-a extins stăpînirea asupra Transilvaniei de mijloc, ocupînd văile Tîrnavelor, pînă la munții Harghitei. Puțin timp după aceasta, încă înainte de colonizarea germană, este ocupată și regiunea situată la sud de această zonă, granița instalîndu-se în defileul de la Racoș și la apus de acesta, pe linia Oltului⁴.

Noua graniță a fost asigurată printr-o serie de cetăți în întărituri la Ungra, Hălmeag, Feldioara etc.⁵.

Pentru întreținerea și apărarea acestora au fost colonizați aici militari grăniceri.

Făcînd o paranteză, trebuie să arătăm că în trecut și secuii erau considerați coloniști militari, grăniceri, așezați în Transilvania pentru paza graniței. Recent se răspîndește însă tot mai mult părerea după care secuii ar fi fost fugari, care s-au refugiat în aceste părți — încă neocupate de statul feudal maghiar — din regiunea Tisei sub presiunea răspîndirii feudalismului în acele locuri⁶. Această părere pare să fie confirmată de unele rezultate ale altor cercetări în urma cărora s-a constatat că, în secolele timpurii, legăturile feudale dintre statul maghiar și secui erau inexistente și că secuii în acele vremuri nu aveau

¹ Székely Oklevéltár. I. act. nr. 55, 97.; Horger A., op cit. p. 79; Teleki Pál. Siebenbürgen, 1940, planșa dintre p. 12—13.

² Taganyi K, Ung. Jahrbücher, 1921, 105—121.

³ Mohl A. Századok. 1903 p. 614—615, 617.

⁴ Pentru etapele pătrunderii feudalismului maghiar în Transilvania cf. K. Horedt. Contribuții la istoria Transilvaniei în secolele IV—XIII. 1958. p. 109—131.

⁵ A. Schullerus, Korrespondenzblatt, 1916, 17—21; Azstalos M., Erdélyi Múzeum. 1932. p. 135—137; G. Popa-Lisseanu, Sicules et Roumains. 1933, p. 23; Bako G., Studii. 1957. I. p. 146—147; K. Horedt. op. cit. p. 123 și urm.

⁶ Molnar E., A Magyar tarsadalom története az őskortól az Arpadkorig. 1949. p. 156.

sarcini militare obligatorii¹. Este evident că în cazul că secuii ar fi fost militari, grăniceri, colonizați aici de regi, legăturile feudale ar fi trebuit să existe de la început și nici sarcina militară concretă n-ar fi putut lipsi. Cunoșcînd acest lucru se poate susține că, deși secuii locuiau în prima jumătate a secolului al XII-lea în Transilvania de mijloc, totuși apărarea graniței de pe valea Oltului și din defileul Racoșului a fost încredințată unor coloniști pecenegi și ceangăi. În aceeași ordine de idei arătăm că și după anul 1200, cu toate că secuii s-au așezat pe teritoriul Sepși, totuși apărarea pasului Oituz era asigurată nu de ei ci de coloniștii ceangăi și pecenegi așezați mai la răsărit, la sud și la nord de Piriul Negru.

Este evident că sarcina de grănicer nici nu se putea încredința unei populații asupra căreia statul avea o supremație foarte slabă, mai mult formală decît reală.

Ca urmare, întreținerea și apărarea întăriturilor de graniță a fost încredințată în parte unor grupuri de pecenegi așezați în aceste locuri, unde existența lor este atestată atît de acte cît și de toponimie². După cum se știe însă, numărul pecenegilor nu a fost suficient pentru a face față multiplelor cerințe legate de paza granițelor. Din această cauză s-a simțit nevoia de a coloniza și alte grupuri de grăniceri. Elementul uman necesar pentru acest scop se oferea în apusul Ungariei.

După cum am mai amintit, pînă la începutul secolului al XII-lea granița apuseană a Ungariei era în regiunea râurilor Raba și Repce³. La începutul secolului al XII-lea statul maghiar a ocupat însă regiunile situate la apus de această linie, instalîndu-și granița apuseană în jurul lacului Fertő, unde au fost așezați noi grăniceri; în parte pecenegi, în parte grupuri ale secuilor care au rămas lîngă Tisa și au fost aduși în stare de dependență. Cu acest prilej a încetat misiunea vechilor grăniceri așezați pe Raba și Repce, așa încît a fost posibilă strămutarea unei părți dintre ei în noile regiuni de graniță înființate în răsărit.

Așezarea coloniștilor ceangăi în valea Oltului la această dată este atestată printre altele și de faptul că biserica de la Hălmeag — principala lor așezare de aici cunoscută nouă — a fost construită tocmai în această vreme⁴.

Desigur s-ar putea pune întrebarea firească de ce această strămutare de populație a rămas fără nici un ecou în actele contemporane. Răspunsul la această întrebare se sprijină pe faptul că în realitate nu este vorba de o mare strămutare de populație ci de sosirea unor mici grupuri, care au venit, să spunem așa, pe nesimțite. Drept dovadă aducem constatarea după care încă și în jurul anului 1500 în satele din

¹ Bako G., *Evoluția socială și economică la secui în secolele XIII—XV*. „Studii și articole de istorie”. II, 1957. p. 48 și urm.

² Székely Okl. I. act. nr. 97; Azstalos M., op. cit., p. 136; P. Diaconu, SCIV. 1956. 3—4. p. 432.

³ Mohl A., Századok. 1903. p. 614—615, 617; E. Moor, *Ungarische Jahrbücher*. 1929. p. 46—47. planșa de la p. 255.

⁴ Benkő L., *Magyar Nyelvör.* 1956, 4. p. 465.

țara Birsei nu erau decât 150 familii de ceangăi¹ iar în Moldova în anul 1646 existau doar 1020 de familii de ceangăi².

În ce privește perioada colonizării ceangăilor în Moldova, trebuie să ținem seama de faptul că în secolul al XIV-lea adică în vremea formării statului feudal al Moldovei, ei erau de-acum coloniști foarte vechi, așa încît colonizarea a trebuit să aibă loc încă în secolul al XIII-lea³, și anume în vremea înființării episcopiei din Milcovia, deoarece după marea năvălire a tătarilor din 1241–1242, Moldova era sub supremația acestora, așa încît nu se poate admite așezarea unor grăniceri maghiari pe valea Siretului în această vreme.

Intr-adevăr imediat după înființarea episcopiei cumane sînt atestați documentar pentru prima dată maghiari așezați în această vreme în Moldova⁴. Acești maghiari nu au putut fi secui, ci numai ceangăi, deoarece secuii care și-au păstrat conștiința unei origini deosebite de aceea a maghiarilor, nu erau considerați, sau numiți niciodată maghiari, ci secui, pe cită vreme ceangăii apar în acte, fără excepție, sub numele de maghiari.

Tot înainte de marea invazie a tătarilor a trebuit să aibă loc și colonizarea ceangăilor de-a lungul Carpaților răsăriteni. Mărturie pentru aceasta sînt bisericile de pe vechiul teritoriu ceangăiesc din sudul Pîriului Negru care au fost construite încă înainte de anul 1241⁵. Populația catolică ce a ridicat aceste biserici n-a putut să fie însă secuiască, întrucît, în timp ce bisericile secuiești sînt înscrise în listele zeciuieiilor papale de la începutul secolului al XIV-lea, în cadrul episcopiei Transilvănene, cele menționate mai sus lipsesc din aceste liste⁶, așa cum lipsesc și bisericile celorlalte grupuri ceangăiești și ale populației germane din țara Birsei, care nu aparțineau episcopiei Transilvaniei.

În concluzie putem afirma că în perioada în care pe teritoriul Sepși erau așezați deja secuii, la răsărit de ei se aflau coloniile ceangăiești, care păzeau drumul Oituzului.

Mai tîrziu însă, secuii s-au extins și asupra acestei regiuni asimilînd rămășițele coloniștilor ceangăi, așa încît nu s-au mai păstrat decât cei din țara Birsei, unde secuii nu s-au extins.

În incheiere apreciem că este necesar să subliniem faptul că au mai rămas desigur multe întrebări deschise, la care în faza actuală a cercetărilor, nu putem da încă răspuns. Sîntem însă convinși că rezultatele cercetărilor viitoare vor duce la rezolvarea și elucidarea definitivă a problemei abordate.

¹ I. Podea, Monografia Județului Brașov. 1938. p. 71.

² Rubiny M., Ethnographia, XII, 1901, p. 117.

³ R. Rosetti, Analele Academiei Romîne. S. II. Tom. XXVII.1904/905. p. 282—287.

⁴ Documente privind istoria Romîniei veacul XI, XII și XIII. C. Transilvania, act. nr. 230. p. 275.

⁵ K. Sebestyén, Siebenb. Vierteljahrschrift. 1934. 2—3 p. 198—199. Kelemen Lajos Emlékkönyv. 1957. p. 542.

⁶ Erdélyi L., Magyar Nyelvőr, 1908, p. 64.